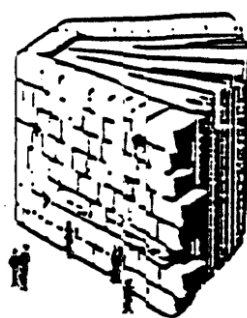

Конгрес національних громад України
Група моніторингу прав національних меншин

**Асоціація єврейських організацій і общин
(Ваад) України**

Антисемітизм в Україні – 2019

Доповідь за підсумками моніторингу

В'ячеслав Ліхачов

Київ
2020

1. Напади на ґрунті антисемітизму

За даними моніторингу, 2019 р. не було зафіксовано жодного випадку антисемітського насильства.

Щоправда, нам відомий один випадок¹, коли в ході конфлікту, який перейшов у фізичне зіткнення, нападники вдалися до антисемітської лайки на адресу одного із потерпілих (принаймні, так стверджує сам потерпілий). Але антисемітизм не був ні причиною нападу, ні суттєвою частиною конфлікту, який був обумовлений політичним протистоянням. Тому не можна сказати, що інцидент трапився на ґрунті антисемітизму, і ми не включили його у статистику.

За попередній період із початку систематичного моніторингу внаслідок насильницьких інцидентів на ґрунті ненависті постраждали:

• 2004 р. – 8 осіб, 2005 – 13, 2006 – 8, 2007 – 8, 2008 – 5, 2009 – 1, 2010 р. – 1 особа, 2011 р. не було зафіксовано насильства на ґрунті антисемітизму, 2012 р. – 4 особи (внаслідок трьох інцидентів), 2013 – 4, 2014 – 4, 2015 – 1, 2016 р. – також 1 особа. Ні 2017 р., ні 2018 р. постраждалих не було.

Як видно із зібраного впродовж 15 років фактичного матеріалу, пік злочинів на ґрунті антисемітизму припадає на 2005. Після 2007 р. спостерігається помітний спад. Впродовж останніх десяти років кількість подібних інцидентів залишається на стабільно низькому рівні. Крім кількісних характеристик, можна зазначити, що саме на 2005–2007 рр. припадає хвиля найжорстокіших вуличних нападів, які реально загрожували життю постраждалих. Якщо ж взяти статистику за останні роки, то можна зазначити, що після певного зростання кількості нападів у 2012–2014 рр., у 2015–2016 рр. показники знову знизилися до мінімальних, у 2017–2019 рр. антисемітського насильства в Україні не було зафіксовано в принципі.

2. Вандалізм на ґрунті антисемітизму

До вандалізму я відношу як власне фізичне пошкодження будівель єврейської інфраструктури (синагог, общинних центрів), надгробків на єврейських кладовищах та меморіалах пам'яті жертв Голокосту, наприклад побиття скла та підпали, так і графіті антисемітського та/або неонацистського характеру на подібних об'єктах, що свідчать про ідеологічну мотивацію.

2019 р. було зафіксовано 14 випадків антисемітського вандалізму.

За останні 15 років, згідно з даними нашого моніторингу, було зафіксовано таку динаміку: 2004 р. – 15 випадків антисемітського вандалізму, 2005 р. – 13, 2006 – 21, 2007 – 20, 2008 – 13, 2009 – 19, 2010 – 16, 2011, 2012 й 2013 – по 9 випадків, 2014 р. – 23, 2015 – 22, 2016 – 19, 2017 р. – 24 випадки, 2018 р. – 12 випадків.

¹ Див.: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=3329427547130268&set=a.107136467626911>

Хроніка

• **7 січня** невідомі вандали побили шиби в будівлі Хоральної синагоги Дрогобича (Львівська область). Інцидент стався приблизно о п'ятій годині вечора².

Скоріше за все зловмисники стріляли по вікнам з рогатки або кидали каміння з загороди, не наближаючись до самої будівлі.

Громада поінформувала правоохоронні органи про інцидент.

Хоральну синагогу Дрогобича було побудована в середині XIX ст. – одна з найбільших у Східній Європі. Після Другої світової війни в будівлі спочатку розміщувався склад тканин, потім – солі, потім – меблевий магазин. Довгий час будинок перебував в аварійному стані, проте близько десяти років назад громада почала відновлювальні роботи. Синагогу було відкрито після ремонту влітку 2018 р.

• **14 лютого** в Коломиї (Івано-Франківська область) був виявлений акт антисемітського вандалізму щодо «стін пам'яті», споруджених із залишків мацев (надгробних каменів) на території колишнього єврейського кладовища.

За допомогою трафарету на мацеві були нанесені графіті у вигляді схематичного зображення людини, яка кидає шестикутну зірку у смітник³.

• **16 березня** було розтрощено пам'ятну табличку на єврейському цвинтарі в м. Богуслав Київської області⁴.

• **24 квітня** стався акт вандалізму на місці знищеної нацистами синагоги «Турей захав» («Золота роза») у Львові. На меморіальні плити чорним маркером було нанесено свастики, а на збереженій стіні колишньої синагоги – неонацистський числовий код «14/88»⁵.

• **24 квітня** на території Національного історико-меморіального заповіднику «Бабин Яр» в Києві вандали зламали один з інформаційних стендів («Бабин Яр до війни») і розбили скло на іншому («Доля євреїв»). У поваленого стенду були спиляні «ніжки»⁶.

За інформацією джерела, місяцем раніше на території заповідника стався ще один схожий інцидент.

• **21 травня** стало відомо про поплюження меморіалу пам'яті жертв Голокосту в Полтаві, який знаходиться неподалік від місць масових розстрілів часів Другої світової війни. Чорною фарбою на пам'ятнику було написано «Смерть жидам» та намальовано емблему «СС». На інформаційному стенді, розташованому неподалік, також був знайдений антисемітський напис, нанесений раніше. Меморіал і розташований біля нього пам'ятник «Скорботній матері» неодноразово псувались протягом

² <http://jewseurasia.org/page6/news62560.html>

³ <https://www.facebook.com/groups/611424252388503/permalink/997002927163965/>

⁴ Отчет по антисемитизму в Украине за 2019 год. Объединенная еврейская община Украины. <https://jewishnews.com.ua/society/otchet-po-antisemitizmu-v-ukraine-za-2019-god>

⁵ <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=448391969239748&set=a.131586894253592>

⁶ <http://jewseurasia.org/page6/news63611.html>

останніх років. І, судячи з почерку та змісту написів, одним і тим самим вандалом.

На інформаційному стенді, розташованому неподалік, також було виявлено антисемітський напис, нанесений раніше⁷.

Меморіал, який розташований поруч пам'ятника «Скорботної матері», неодноразово оскверняли протягом останніх років, судячи з почерку та змісту написів – одним і тим же вандалом.

Меморіал встановлено на місці розстрілів нацистами під час окупації в 1941 – 1943 рр. близько десяти тисяч жителів Полтави, в першу чергу – євреїв.

• Вранці **21 липня** в Кривому Розі на вулиці Пушкіна невідомий кинув три принесених з собою в пакеті, камені в фасад синагоги та розбив скло на вхідних дверях. Співробітники Національної поліції, які приїхали на виклик, затримали 33-річного чоловіка, який, як виявилось, страждав на психічний розлад та знаходився на обліку в психіатричній лікарні.

Правопорушення було кваліфіковано за 296 ст. УК («хуліганство»)⁸.

Минулого року також сталося декілька схожих випадків псування пам'ятників жертвам Голокосту, які, за версією слідства, було скоєне однією особою.

• Орієнтовно **17 серпня** було спалюжено меморіал жертвам Голокосту біля с. Берізки (Миколаївська область). На пам'ятнику хтось продряпав свастики та лайки. Було відкрито кримінальне провадження⁹.

• **15 вересня** стало відомо про плюндрування ще одного меморіалу жертвам Голокосту. Пам'ятник розташований біля с. Богданівка (Миколаївська область). Знову продряпани свастики і лайки на постаменті. Окрім того, на пам'ятник був причеплений листок паперу з погрозами від імені «українського народу»: «Схаменіться, жиди зупиніться, бо продаж української землі швидко приведе вас до Голокосту»¹⁰.

Злочин попередньо кваліфікували згідно з ч.2 ст. 297 («наруга над братською могилою») і ч.1 ст.161 («порушення рівноправності громадян залежно від їх етнічного чи релігійного походження») ККУ¹¹.

• **17 вересня** з'явилася інформація про третій аналогічний випадок вандалізму. Схожі написи та свастики були помічені на меморіалі жертвам Голокосту в селищі міського типу Голованівськ Кіровоградської області¹². Цього разу був ще доданий напис «Гайдамаки ножи освятили». Знову був прикріплений листок зі зверненням від імені «Українського Народу» з погрозами за «продаж Української Землі». За даним інцидентом було відкрито кримінальне провадження за ч.1 ст.161 Кримінального кодексу¹³.

4 жовтня стало відомо про арешт в Києві підозрюваного в скоєнні зазначених актів вандалізму. У повідомленні СБУ сказано: «один із представників мистецьких кіл Києва є фанатичним прихильником свастик та рун, які використовувались нацистами». В результаті обшуку в приватному будинку підозрюваного, були знайдені нацистські і неязичницькі символи, якими він прикрашав приміщення, фасад будівлі, паркан. Зокрема

⁷ <http://jewseurasia.org/page6/news63840.html>

⁸ https://youtu.be/j-G_c364688

⁹ <https://www.facebook.com/groups/611424252388503/>

¹⁰ <https://www.pravda.com.ua/news/2019/09/16/7226383/>

¹¹ <https://mk.npu.gov.ua/news/novini/policziya-rozpochala-dva-kriminalnix-provadjhennya-za-faktom-poshkodzhennya-pam-yatnika-zhertvam-golokostu-u-domanivskomu-rajoni-mikolajivshhini/>

¹² <https://www.facebook.com/KnguUa/posts/910157966029076>

¹³ <https://kg.npu.gov.ua/news/Informacziya/na-kirovogradshhini-policzejski-rozpochali-kriminalne-provadjhennya-za-faktom-porushennya-rivnopravnosti-gromadyan>

декілька десятків металевих свастик він створив власноруч в своїй майстерні. Окрім того, були знайдені карти Кіровоградської та Миколаївської областей, на яких були записи з відмітками вчинення актів вандалізму, аерозольні фарби сірого та чорного кольорів. Також була вилучена електропила, якою, як підозрюють слідчі, зловмисник вирізав свастики на пам'ятниках.

Затриманому було повідомлено про підозру у скоєні злочинів, передбачених ч.1 ст. 161 та ч.3 ст. 297¹⁴.

● **17 жовтня** вандали сплюндрували пам'ятник жертвам Голокосту, що знаходиться на території Піщаної гори біля міста Яворів (Львівська область). Вандали подряпали меморіальну плиту, вкрали залізні ланцюги з огорожі та зіпсували сходинки, які ведуть до пам'ятнику.

Інцидент привернув увагу до того факту, що загалом місце і так вже достатньо занедбане. Навколо нього накопичилося багато сміття, оскільки там періодично збираються компанії для відпочинку¹⁵.

● **25 листопада** в Києві на пам'ятнику Шолом-Алейхему були виявлені дві свастики, намальовані червоною краскою¹⁶. Інцидент викликав значний інформаційний резонанс, в тому числі міжнародного характеру¹⁷.

Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій засудила дії вандалів¹⁸.

Слідчо-оперативна група Печерського управління поліції задокументувала інцидент. Слідчим відділом розпочато кримінальне провадження за ч.1 ст. 296 (хуліганство) Кримінального кодексу України¹⁹.

Пам'ятник був очищений від слідів вандалізму вже на наступний день.

Шолом-Алейхем – письменник і драматург кінця XIX століття – початку XX, один із класиків літератури мовою ідиш. Народився і прожив більшу частину життя на території сучасної України.

● **24 грудня** в Рівному було нанесено свастику на вивіску на вході в синагогу²⁰.

3. Погрози

● **27 квітня** в Києві невідомий подзвонив в поліцію та повідомив, що на Великдень будуть заміновані столичні храми і синагоги.

Телефонного хулігана затримали невдовзі після дзвінка. Його дії було кваліфіковано за ч.2 ст.259 («завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян») Кримінального кодексу²¹.

¹⁴ <http://jewseurasia.org/page6/news64983.html>

¹⁵

https://galinfo.com.ua/news/hto_poklade_kray_vandalizmu_na_pohovanni_zhertv_golokostu_pid_yavorovom_328571.html

¹⁶ <https://zmina.info/news/u-kyievi-vandaly-rozplysaly-svastykoyu-pamyatnyk-sholom-alejhemu>

¹⁷ Див., напр.: <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5631367,00.html>

¹⁸ <http://vrciro.org.ua/ua/statements/615-uccro-statement-against-provocation-of-antisemitism-in-kyiv>

¹⁹ <https://kyiv.npu.gov.ua/news/publiczna-bezpeka-ta-poryadok/pravoovoronzhi-z-yasovuyut-obstavini-poshkodzhennya-pam-yatnika-na-stolichnomu-pechersku/>

²⁰ <https://www.facebook.com/groups/611424252388503/permalink/1228878113976444/>

²¹ <https://www.npu.gov.ua/news/masovi-zaxodi/policzejski-zabezpechili-bezpeku-pid-chas-velikodnix-masovix-zaxodiv/>

- Рано вранці **27 травня** на електронну пошту Центральної київської синагоги Бродського надійшов лист від особи «Моторола Терорист». Адреса відправника була зазначена як «motorola_dnr_1488@mail.ee». В листі стверджувалося, що в синагозі закладена саморобна бомба з часовим механізмом. Ще одна бомба, згідно анонімному «терористові» була закладена в автомобілі, що був припаркований неподалік²².

Людей із синагоги було терміново евакуйовано. Бомбу не знайшли.

- Так само рано вранці на електронну адресу тієї ж синагоги **15 липня** надійшов лист з погрозою замінування. Дослівно в листі було написано: «зкладена саморобна бомба з ртуттю». До того ж повідомлення містило антисемітські лайки та погрози. Адреса відправника була підписана іменем Дмитра Яроша (при цьому лист був написаний російською мовою)²³.

Бомбу в будівлі так і не знайшли, однак синагогу на весь день довелося закрити для відвідувачів. Староста синагоги Йосеф Асман на своїй сторінці в фейсбуці зазначив, що поліція приїхала на виклик про замінування не менш, ніж через годину²⁴.

4. Публічні прояви антисемітизму

4.1. Антисемітизм в контексті виборів

В березні – квітні 2019 р. в Україні пройшли вибори президента. Переконливу перемогу здобув Володимир Зеленський, етнічний євреї за походженням. З врахуванням цього контексту слід зауважити, що окремі випадки спроб використати антисемітські почуття в межах виборчої кампанії були поодинокі та не вплинули на загальний порядок денний виборів.

- **28 січня** в Чернівцях були зафіксовані графіті на лайтбоксах з передвиборчою агітацією деяких кандидатів в президенти – Ю.Тимошенко та В.Зеленського. На агітаційні конструкції були нанесені шестикутні зірки («магендавиди») та написи типу «ситі жидомасонами», «Капітельман Юля – йди на мінімальну пенсію» та інші²⁵. В національну поліцію була подана заява про відкриття кримінального провадження за ст. 161 ККУ.

- **29 січня** антисемітські написи були виявлені на лайтбоксах з політичною рекламою в Черкасах. На зображення Ю.Тимошенко був нанесений напис «STOP єврейський фашизм»²⁶.

- Ще один випадок псування лайтбоксу з політичною рекламою антисемітськими написами був зафіксований **19 березня**, знову в

²² <https://www.facebook.com/KnguUa/photos/a.586852125026330/836356023409271/>

²³ <https://www.facebook.com/yosef.azman/posts/10219667783033562>

²⁴ <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10219668036679903&set=a.10202506276006612>

²⁵

<https://www.facebook.com/groups/JewishInternetNewspaperCzernowitzerZeitung/permalink/1040080376198549/>

²⁶ <https://www.facebook.com/groups/611424252388503/permalink/987135504817374/>

Черкасах. Поверх зображення Ю.Тимошенко були домальовані білою фарбою «поросячі» вуха та п'ятак, а також велику шестикутну зірку²⁷.

• Протягом березня у серії мультфільмів «Зашкваренние», які були розміщені на ютуб-акаунті телеканалу «Прямий» і демонструвалися користувачам сервісу в якості реклами, експлуатувався образ «Бенціона». Незважаючи на оповіщення про те, що «всі персонажі мультфільму вигадані і не існують в реальному світі», «Бенціон» має риси портретної схожості з бізнесменом Ігорем Коломойським, а інші персонажі звертаються до нього «Ігор Валерійович». Бенціон зображений «босом» Чебурашки – персонажа, явно нагадує Володимира Зеленського. Бенціон в мультфільмі – хитрий, безпринципний закулісний ляльковод української політики, що ненавидить чинного президента. Його будинок побудований з доларів. При цьому він зображується з характерними єврейськими атрибутами, наприклад, іноді він з'являється в стосі. На його день народження до нього приходять архетипічні «євреї» з пейсами і в характерних капелюхах, які вставляють пару слів на івриті²⁸.

• **17 березня** лідер партії «Братство» Дмитро Корчинський в інтерв'ю для сайту «Апостроф» прокоментував кандидатуру В.Зеленського на президентських виборах наступним чином: «Це авантюра Коломойського. А я не вважаю, що державою повинен рулити Коломойський. Я вважаю, що президентом України повинен бути етнічний українець, який живе українськими архетипами і якимось там толерує українську мову. Казах, євреї можуть бути ким завгодно, а президент – це національний символ. Як має бути у нас український національний прапор, не прапор Ізраїлю, Казахстану, а прапор України. Тому президент – це символ, це його основна функція. Зеленський не любить українську мову, не є етнічним українцем, тому він не може бути національним символом України»²⁹.

• **18 березня** схожу думку висловив політичний консультант Олександр Палій в соціальній мережі Facebook. Він стверджував: «Президентом України має бути українець і християнин. Як абсолютна більшість українців. Тому я не голосуватиму ані за Тимошенко, ані за Зеленського. Ані за інших ставлеників чужоземних олігархів». Проте зазначив також, що євреїв поважає³⁰.

У квітні контексті виборів президента України були зафіксовані антисемітські висловлювання на адресу кандидатів, які пройшли у другий тур (Петра Порошенка і Володимира Зеленського) з боку ультраправого публіциста і лідера партії «Братство» Дмитра Корчинського і народної депутатки України Надії Савченко.

---

²⁷ <https://www.facebook.com/groups/611424252388503/permalink/1016345108563080/>

²⁸ Див, напр.: <https://youtu.be/ikkGp24SdV8>

²⁹ <https://apostrophe.ua/ua/article/society/2019-03-17/ya-ne-boyus-zelenskogo-ya-boyus-ego-izbirateley---dmitriy-korchinskiy/24452>

³⁰ <https://www.facebook.com/oleksandr.palii/posts/1145211028983904>

• **8 квітня** Н. Савченко під час інтерв'ю дозволила собі таку фразу: «Ви боїтеся того, що Зеленський єврей? Так у нас Порошенко теж на їдиші говорить»³¹.

Через декілька днів вона написала в своєму акаунті в твіттері: «Два єврея мені і українцям вибору не залишили. Ми знову повертаємося до тих самих євреїв, які грабуватимуть Україну і українців»³².

• Дмитро Корчинський, який перед першим туром виборів вже згадував етнічне походження Володимира Зеленського в негативному контексті, **12 квітня** поширив новий агітаційний ролик. У ньому він стверджує, що «голосувати за Порошенка – це ознака аристократизму», і при цьому закликає «більшість», яку характеризує досить зневажливо, голосувати за Зеленського («я буду голосувати за Порошенка, бо хочу бути в благородній меншості, а ви голосуйте за Зеленського»). Очевидно, що такий «заклик» – це форма агітації проти Зеленського, а кожен аргумент голосувати за нього, що приводиться в ролик – насправді є аргументом проти («холопи повинні вбирати людини, схожого на холопа», і т.п.). Останній з цих псевдодоводів: «Вибір Коломойського та Зеленського – це в певній мірі вибачення українців за Хмельниччину, за Коліївщину, за єврейські погроми, за участь в Голокості...За все, що братський єврейський народ нам пред'являє»³³.

• **9 червня**, щойно стали відомі кандидати в Верховну Раду від партії «Слуга народу», чернігівський журналіст, кореспондент парламентської газети «Голос України» В. Чепурний, прокоментував на своїй сторінці в Facebook факт додання у список партії темношкірого спортсмена Жана Бенелюка. Його коментар містив відверто расистський та гомофобний зміст.

Слід зазначити, що коментар В.Чепурного визвав негативну реакцію громадськості³⁴. На сайті «Голосу України» була оприлюднена заява, в якій йшлося про те, що газета «ніколи не обробила і не поділяє упередженого ставлення до людей, заснованого на расовому, національній чи релігійній приналежності» та що редакція сайту розглядає питання доцільності перебування В. Чепурного на займаній посаді³⁵. Втім, В. Чепурний все ж таки залишився кореспондентом «Голосу України»³⁶.

Крім роботи кореспондентом парламентської газети «Голос України» В. Чепурний є також редактором сайту «Сіверщина», на якому він не раз публікував антисемітські матеріали. В статті «Азохен вей» після виборів він в неприховано негативному контексті пише про «російськомовного» та «проросійського єврея» В. Зеленського та «галахічну єврейку Тимошенко». При цьому Україні як приклад В.Чепурний приводив Ізраїль, де ніби кількість арабів в Кнесеті строго обмежена³⁷, що насправді не співпадає з дійсністю.

В іншій статті В.Чепурний пише, що прихід до влади в Україні «Чужинця по вірі, по нації, по мові» є серйозною проблемою. Він зазначає,

³¹ https://youtu.be/z_UpMcX7FIo

³² Акаунт Н.Савченко був видалений з твіттера, але скріншот її поста є збереженим в архіві Групи.

³³ <https://youtu.be/ByYpOc1N5dk>

³⁴ <https://www.radiosvoboda.org/a/beleniuk-chepurnyj/29991845.html>;
https://humanrights.org.ua/material/zhurnalist_parlamentskoji_gazeti_oburivsjia_prisutnistju_temnoshkirogo_bokse_ra_u_spisku_partiji_zelenskogo_

³⁵ <http://www.golos.com.ua/article/318077>

³⁶ <http://www.golos.com.ua/article/324746>

³⁷ https://siver.com.ua/news/berimo_prikklad_z_knesetu/2019-05-21-23788

що в такій ситуації «мимоволі прокидається українська генетична пам'ять. І українець починає пригадувати – яким був склад більшовицького Совнаркома, комуністичної партії України до 1953 року, хто керував НКВС, хто влаштував Голодомор...» Порівнюючи І.Коломойського з Л.Троцьким, автор помічає: «Троцький хоч своїх агітаторів змушував говорити українською, а ці – від Коломойського – навіть не утруждають себе мовою корінного народу»³⁸.

Окрім статей самого В.Чепурного, на «Сіверщині» також публікувалися антисемітські матеріали інших авторів³⁹.

21 липня в Україні пройшли позачергові парламентські вибори.

В межах моніторингу антисемітизму на особливу увагу заслуговує участь у виборах політичної партії Всеукраїнське об'єднання «Свобода».

До списку «Свободи» цього року крім членів партії були включені також кандидати від партнерських організацій – члени «Правого сектору», «Національного корпусу» та деяких інших політичних груп.

Деякі кандидати, які увійшли у списки або які балотувалися за підтримкою партії «Свободи» та її союзників за одномандатними округами, раніше були помічені в антисемітській риторичі⁴⁰.

Найбільш відомий (проте не єдиний) антисемітський виступ кандидату **номер 1** в списку партії «Свобода» **Олега Тягнибока** стався на горі Яворина в 2004 році. Він віддав належне бійцям Української повстанської армії, які, на його думку, «боролися з москалями, боролися з німцями, боролися з жидвою та іншою нечистю, яка хотіла забрати в нас нашу українську державу», а присутніх на заході назвав тою силою, яку більш за все боїться «москальсько-жидівська мафія, яка керує Україною»⁴¹.

Номер 2 в списку – лідер «Національного корпусу» **Андрій Білецький** раніше дозволяв собі численні расистські та антисемітські вислови. Зокрема в програмній статті «Український соціал-націоналізм», підписаній його прізвищем, було заявлено: Весь наш націоналізм – ніщо, палац на піску, без опори на фундамент крові, фундамент Раси. [...] Лікування нашого Національного організму необхідно починати з Расового очищення Нації. І тоді у здоровому Расовому тілі відродиться здоровий Національний дух, а з ним культура, мова і все інше. Крім питання чистоти, ми повинні звернути увагу також на питання повноцінності Раси. Українці – це частина (причому одна з найбільших і найякісніших) європейської Білої Раси. Раси-творця великої цивілізації, найвищих людських досягнень. Історична місія нашої нації у цьому переломному столітті – очолити і повести за собою Білі Народи всього світу в останній хрестовий похід за своє існування. Похід проти очолюваного семітами недолюдства»⁴².

Номер 3 і **номер 4**, **Дмитро Ярош** та **Андрій Тарасенко** – відомі своїми гомофобними поглядами, обумовленими узагальненою християнсько-консервативною позицією, але в антисемітських висловлюваннях не були помічені. Навпаки, можна стверджувати, що

³⁸ https://siver.com.ua/news/zupinit_antisemitizm_doki_ne_pizno/2019-04-19-23650

³⁹ https://siver.com.ua/news/golovnij_kozir_kolomojskogo/2019-04-17-23644

⁴⁰ <http://jewseurasia.org/page18/news64177.html>

⁴¹ <https://youtu.be/YKevfIKmqfg>

⁴² Цит. по: <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics/rasove-ochischennya-natsii-ta-konfederatsiya-z-rosieyu-chogo-domagaetsya-biletskij.htm>.

принаймні Д.Ярош послідовно і наполегливо демонстрував етнічну та релігійну терпимість. **Номер 5** в списку, колишній кандидат в президенти від «Свободи» **Руслан Кошулинський**, також підтримував гомофонні ініціативи, і так само не був поміченим в антисемітських висловлюваннях.

Номер 6 в списку – заступник голови «Свободи» відомий актор **Б.Бенюк**. Раніше він дозволяв собі антисемітські вислови. В одному з інтерв'ю він стверджував: «Знаєте як роблять євреї? В паспорті корінного жителя Ізраїлю написано: рік народження, умовно кажучи, 4324-й. А у переселенця з іншої країни в документі вказується 1957 рік. Так ось, найкращу роботу та, відповідно, зарплату має той, у кого в паспорті записано 4324 рік»⁴³. Це, звісно, неправда⁴⁴. Характерно, що відтворюючи антиізраїльську пропаганду про те, «як роблять євреї», спікер «Свободи», який до речі працював в парламентському Комітеті з питань прав людини у 2012 – 2014 рр., не обурюється такою дискримінацією, а вбачає в ній предмет для наслідування: «Просто роблять так, як треба. І всі це нормально сприймають. [...] В першу чергу, слід поважати себе, свій народ. І тоді все буде добре»⁴⁵.

Номер 10 в списку, член «Свободи» **Юрій Сиротюк**, раніше неодноразово дозволяв собі антисемітські, антигрузинські⁴⁶ та расистські вислови ⁴⁷. Зокрема 22 серпня 2015 р., виступаючи на сцені Всеукраїнського благодійного фестивалю Т.Шевченко «Ше.FEST», який проходив в рідному селі поета Моринці в Черкаській області, Ю.Сиротюк сказав, маючи на увазі, судячи з контексту виступу, президента України П.Порошенко: Хай ці жиди ідуть у свою державу Ізраїль і там обираються на посади, і не заважають українцям в нашій країні»⁴⁸.

Зараз Ю. Сиротюк – депутат Київської міської ради. Минулого року широкий суспільний резонанс отримала його ініціатива проведення святкування на міському рівні річниці Коліївщини⁴⁹. На думку Ю.Сиротюка, «ці події Коліївщини є пересторогою усім ворогам української нації: окупантам, агресорам і українофобам, котрі посягають на прагнення українців мирно жити на своїй, Богом даній, землі»⁵⁰. Пояснювальна

---

⁴³ Певно мається на увазі вказування року народження за традиційним релігійним єврейським календарем, проте, якщо орієнтуватися на останні десятиліття, Б.Бенюк помилився приблизно на тисячу років.

⁴⁴ Зараз рік народження за єврейським календарем, так само як і рік народження за європейським, вказується у всіх ізраїльських документах, незалежно від етнічної або релігійної належності, так само як і місце народження. Трактують Б.Бенюка, згідно з яким етнічна дискримінація маркована країною народження, є абсурдною: в Ізраїлі проживають більше мільйону громадян-уродженців цієї країни арабського етнічного походження, мусульман та християн за віросповіданням, в той час як серед єврейського населення країни – тільки трохи більше половини корінних жителів.

⁴⁵ Цит. по: <http://jewseurasia.org/page18/news41227.html>

⁴⁶ Зокрема, призначення М. Саакашвілі головою Одеської обласної державної адміністрації Ю.Сиротюк прокоментував так: «грузини, які запрошуються керувати нами, принижують нашу гідність». (<http://jewseurasia.org/data//file/0815Ukr.pdf>)

⁴⁷ Найбільш гучний суспільний резонанс отримали висловлювання Ю.Сиротюка щодо співачки Гайтани. (<https://ukranews.com/ua/news/130958-svobodivec-gaytana-nalezhyt-do-inshoi-rasy-i-ne-maye-predstavlyaty-ukrainu-na-yevrobachenni>)

⁴⁸ <http://jewseurasia.org/page16/news52518.html>

⁴⁹ <https://kmr.gov.ua/uk/content/u-kyuevi-urochysto-vidznachat-250-richchya-koliiyvshchynu>

⁵⁰ <https://ua.112.ua/golovni-novyni/sviato-chy-trahediia-superechky-dovkola-250-i-richnytsi->

записка до проекту рішення, підписана Ю.Сиротюком, витримана в душі прямолінійної героїзації учасників «повстання українців проти свавілля польських окупантів» для «вшанування» «національних героїв, якими й були гайдамаки». Необхідність проведення урочистостей обґрунтовується тим, що «національна свідомість, заснована на своїй, несхожій на сусідні, історичній долі – обов'язкова умова етнічної єдності».

Антисемітські висловлювання раніше дозволяв собі і **Андрій Мохник**, **номер 16** в списку «Свободи». Так, на його думку, були «євреї-комісари», які «насаджували тут совєцьку владу, яка знищила понад 20 мільйонів українців»⁵¹. Можливо спираючись саме на цю думку, група активістів «Свободи» на чолі з А.Мохником проводила саме перед посольством Ізраїлю один з мітингів з вимогами визнання Голодомору геноцидом⁵².

Під **номером 17** в списку – ще один колишній депутат, зараз заступник міського голови Івано-Франківська, раніше працював в Тернопільській міській адміністрації, **Олексій Кайда**. В тернопільських періодичних виданнях писали, що він відмовляв єврейській громаді в передачі в порядку реституції приміщення культової будівлі для проведення молитов, мотивуючи це ідеологічними міркуваннями: «Не буде ВО Свобода будувати синагоги. Я як християнин допомагаю своїй церкві. А вашій церкві хай допомагає Коломойський»⁵³. Достовірність наведеної цитати, на жаль, встановити не вдається. Тим не менш факт залишається фактом: в Тернополі жодної з будівель колишніх синагог не було передано єврейській громаді – можливо в єдиному з усіх українських обласних центрів, крім нових, Северодонецька та Краматорська⁵⁴. Громада вимушена орендувати приміщення. Керівники громади називають перешкоди, які чинять органи місцевого самоврядування в цьому питанні, штучними та звинувачують в них «Свободу»⁵⁵. Окрім цього, А.Кайда захищав у 2012 р. «Нову тернопільську газету», в якій публікувалися расистські статті з ілюстраціями, на яких зображувалися студенти з Африки у вигляді мавп: він стверджував, що обурення матеріалом – це «зазіхання на свободу слова»⁵⁶.

Під **номером 18** в списку проходив (ймовірно, за квотою «Правого сектору») безпартійний Арсентій Клімачов. Під творчим псевдонімом «Арсеній Білодуб» він очолює музичний гурт «Сокира Перуна», який він сам же називав «пропагандистським угрупованням». Гурт виконує пісні відверто неонацистського та расистського змісту. Зокрема в своїх віршах він стверджував, що Голокост – це «сіоністська брехня», за допомогою якого «жиди роблять з тебе раба»⁵⁷.

---

koliivshchyny-447329.html

⁵¹ <http://obkom.ua/articles/2012-12/17.1005.shtml>

⁵² <https://bilozerska.livejournal.com/98103.html>

⁵³

<https://realno.te.ua/polityka/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B0-%D1%8F%D0%BA%D0%B0-%D1%94-%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D1%8E-%D0%B2-%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB/>

⁵⁴ Див, напр.: <https://jewishnews.com.ua/society/myi-boremsya-za-molitvennyj-dom>

⁵⁵ https://risu.org.ua/ua/index/exclusive/journalistic_investigations/47070/

⁵⁶ <https://www.radiosvoboda.org/a/24472982.html>

⁵⁷

https://humanrights.org.ua/material/vid_nacionalistiv_do_parlamentu_balatujetsja_lider_gur

Певна кількість кандидатів, з боку яких раніше була зафіксована антисемітська риторика, балотуються від «Свободи» (деякі як самовисуванці, але за підтримкою партії та її партнерів) в одномандатних територіальних мажоритарних округах. Згадаємо найбільш відомих з них.

Відома своїми чисельними ксенофобними висловлюваннями кандидатка у Львівський округу № 116 **Ірина Фаріон**. Зокрема відома її псевдонаукова «лінгвістична експертиза», в якій вона обґрунтовувала використання слова «жид» наступним чином: «Органічна гіперболічна антитеза свій – чужий, себто українець – жид, німець, москаль стає засобом ствердження відповідної ідеології, що є вдалим і впливовим гостропубліцистичним прийомом»⁵⁸.

В сусідній округ № 115 формально як безпартійний кандидат-самовисуванець (але згідно агітаційним матеріалам⁵⁹, «за підтримкою» «Свободи» та її партій-союзників на виборах) балотувався **Юрій Михальчишин**, колишній депутат «Свободи» (2012-2014), погляди якого можуть бути охарактеризовані як неонацистські. Зокрема він перекладав та видавав статті класиків нацистської пропаганди в одних збірках з власними статтями, в яких розмірковував про те, яким має бути справжній «революційний соціал-націоналіст»⁶⁰. Його профіль на платформі Livejournal, який він вів до 2013 р., називається Nachtigal88. В одній зі своїх публічних лекцій Ю.Михальчишин назвав Голокост «світлим періодом європейської історії»⁶¹.

Ще один колишній депутат від «Свободи», залишаючись членом партії, балотувався як самовисуванець в київському окрузі №212 – **Ігор Мірошниченко**. Будучи обраним в парламент колишнього скликання, він «відзначився» антисемітськими висловлюваннями в сторону «жидівки» Мілі Куніс (американської акторки українського походження)⁶².

Слід зазначити, що все ж таки останніми роками партія «Свобода» загалом стала значно більш стримана в антисемітських висловах. Раніше антисемітизм займав важливе місце в ідеології партії⁶³. Зараз деякі найбільш сміливі антисемітські матеріали за останні роки були видалені або відредаговані (хоча і не всі) на офіційному сайті партії. Але партія «Свобода» ніколи не просила вибачення за свої расистські вислови і не робила заяв про перегляд своєї ідеології.

При цьому достатньо поширеною серед націоналістичних організацій залишається гомофобна риторика. Можна обережно стверджувати, що гомофобія стала для правих радикалів пріоритетною мішенню мови ненависті.

За підсумками виборів, список партії «Свобода» отримав 2,25% виборчих голосів і не подолав електоральний бар'єр. Попри об'єднання, націонал-радикали отримали значно менше підтримки порівняно з парламентськими виборами 2014р. П'ять років тому «Свободу» підтримали 4,71% виборців. Ще 1,8% голосів отримала в 2014 році інша націонал-

---

tu_sokira_peruna_shho_z_cim_ne_tak_

⁵⁸ <https://www.freewebs.com/propovidi/dopysy/farion.htm>

⁵⁹ <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=488952331861333&set=a.148306332592603>

⁶⁰ <https://www.pravda.com.ua/articles/2011/10/27/6708115/>

⁶¹ <http://jewseurasia.org/page18/news24232.html>

⁶² <http://jewseurasia.org/page18/news35638.html>

⁶³ <http://www1.ku-eichstaett.de/ZIMOS/forum/docs/forumruss19/05Likhachev.pdf>

радикальна партія «Правий сектор», яка цього разу об'єдналася зі «Свободою» для участі у виборах одним списком.

Цього року в парламент потрапила тільки одна кандидатка від «Свободи» – О.Савчук по одномандатному округу в Івано-Франківській області. В висловлюванні ксенофобських настроїв не помічена.

Інші націонал-радикальні партії не змогли провести у Верховну Раду жодного зі своїх представників.

Таким чином результати виборів продемонстрували чіткий занепад праворадикальних сил.

Антисемітська риторика майже не використовувалася в контексті виборчої кампанії під час парламентських виборів – навіть в меншому об'ємі, аніж під час президентських. Серед нечисленних зафіксованих прикладів використання антисемітизму – написи «жид» на агітаційних плакатах кандидата від «Самопоміч» А.Москаленко (115-й одномандатний мажоритарний округ у Львівській області)⁶⁴.

4.2. Конфлікти в Умані

● Ввечері **18 січня** конструкція з розп'яттям, встановлена на березі ставка в Умані, була піддана вандалізму. Група паломників з США відбили ноги з гіпсової скульптури Христа⁶⁵. Подія була зафіксована на камери спостереження, завдяки цьому вдалося встановити підозрюваних.

Кримінальне провадження було відкрито за ч.3 ст. 161 ККУ. Спочатку поліція затримала десятьох паломників⁶⁶. Визначивши двох, підозрілих безпосередньо у скоєнні акту вандалізму, поліція відпустила інших затриманих. Підозрілі перебували у стані сильного алкогольного сп'яніння.

Посол держави Ізраїль в Україні Джоель Ліон одразу засудив дії вандалів та висловив надію на те, що злочин не порушить співіснування релігійних громад⁶⁷.

Варто зазначити, що конструкція з розп'яттям була встановлена активістами анти хасидського руху у 2013 р. без дозволу місцевої влади. Наскільки можна припустити, хрест був навмисно встановлений саме біля того ставка, оскільки на тому місці традиційно проходять молитви паломників. Таким чином, вони моляться у бік розп'яття, що є неприпустимим для ортодоксальних євреїв. Міжнародний фонд р.Нахмана декілька разів звертався до міської ради з проханням перенести конструкцію в інше місце, проте влада ігнорувала ці звернення.

● **20 січня** в Умані пройшов нечисленний антисемітський мітинг, організований представниками партії «Національний корпус» та

---

⁶⁴ В архівах Групи моніторингу національних меншин є фотографії зіпсованих білбордів.

⁶⁵ <http://jewseurasia.org/page6/news62723.html>; фото:

<https://ch.npu.gov.ua/news/Informacziya/obstavini-poshkodzhennya-gipsovogo-rozpyattya-Isusa-xrista-v-umani-zyasovuyut-v-ramkax-vidkritogo-kriminalnogo-provadhennya/>; видео: <https://www.10.tv/news/180665>

⁶⁶ <http://www.umoloda.kiev.ua/number/0/2006/129703/>

⁶⁷

<https://www.facebook.com/IsraelinUkraine/photos/a.1116924898355284/1987722607942171/>

пов'язаного з нею руху «Національні дружини». Формально мітинг був присвячений підтримці антикорупційних протестів в Одесі. Однак у виступах ораторів лунали відверті антисемітські висловлювання. Очевидно антисемітський характер заходу багато в чому був обумовлений нещодавнім актом вандалізму по відношенню до розп'яття.

Один з ораторів заявив, що «жиди» поглумилися над вірою та державою. І якщо вони не будуть дотримуватись правил, то з ними вчинять жорстоко⁶⁸.

Інший оратор, місцевий голова «Національних дружин» Є.Устинович, звернувся до «всіх небайдужих» з такими словами: «У нас склалася дуже важка ситуація з цими жидами. Вони вважають, що за долари свої вони можуть купити людей, землю віру, надію нашу. Але такого не буде. Ми будемо добиватися свого. І ці виродки жидовські, які взяли спалювати Ісуса Христа, вони мають відповісти за свої дії, злочинні дії. Вони наругалися над нашою вірою, свободою. Вони є в нашому місті хвороба, а хворобу треба «лічити». Якщо то гангрена, то значить її треба відрізати і про неї забути. Так що я прошу вас, небайдужі, підтримати нас в цей час⁶⁹.

Судячи з відеозапису⁷⁰, в заході взяли участь близько 15–20 людей.

Пізніше ввечері група з шести молодих людей (з великою долею ймовірності – учасників мітингу) рушили в район вул. Пушкінської, на якій розташована могила р.Нахмана, та кинули в сторону гробниці пляшку з запальною сумішшю. Оскільки інцидент мав місце за декілька десятків метрів до об'єкту, його важко класифікувати як вандалізм на ґрунті антисемітизму⁷¹.

● **11 жовтня** в Умані в районі проживання хасидських паломників, з'явилося графіті, яке було сприйнято громадськістю як неонацистське. На ньому був зображений чоловік, у якому впізнавалися риси А.Гітлера. Рот намальованої людини був забруднений червоною фарбою, яка очевидно символізувала кров. Він тримав в руці пензлик зі слідами червоної фарби. Поруч із зображенням червоними літерами було написано «Ruf leichtt verlieren, schwer zu verdienen...» («Репутацію легко загубити, важко заробити» німецькою мовою).

Графіті звернуло на себе увагу посла Ізраїлю в Україні Джоела Ліона. У своєму бакаутні в твітері він закликав засудити винних і притягнути до відповідальності⁷².

В той самий день Національна поліція Черкаської області затримала потенційного автора графіті. Йому інкримінується виготовлення та розповсюдження нацистської символіки та пропаганда тоталітарних режимів.

Працівники комунальних служб зафарбували на графіті напис, обличчя А.Гітлера та нацистську символіку⁷³.

⁶⁸ <https://youtu.be/ovT8asSGtb0>

⁶⁹ <https://youtu.be/s0Tm842fraA>

⁷⁰ <https://youtu.be/ovT8asSGtb0>

⁷¹ https://scontent.fiev12-1.fna.fbcdn.net/v/t1.0-9/50758775_2008426329458792_5674304517080875008_n.jpg
<https://www.10.tv/news/180665>

⁷² <https://twitter.com/ambassadorlion/status/1182635838682947585>

⁷³ <http://dom.co.il/news/view/10419>

4.3. Візит Беньяміна Нетаньягу

• Негативна реакція збоку маргінальних антисемітів супроводжувала візит в Україну прем'єр-міністра Ізраїлю Беньяміна Нетаньягу (**18-20 серпня**). Проте загалом візит проходив у доброзичливому тоні.

Найчастіше нестримані коментарі стосувалися інциденту, який стався в аеропорту «Бориспіль» одразу після приїзду ізраїльської делегації, коли дружина прем'єр-міністра начебто струсила крихти хліба, яким її пригостили, замість того, щоб спробувати частування. Багато хто прокоментував в соціальних мережах такий жест як нехтування українськими традиціями та етикетом.

Окрім того, негативно налаштовані коментатори звертали увагу на послідовність, з якою Б.Нетаньяху ігнорував ініціативу українського президента В. Зеленського щодо офіційного визнання Ізраїлем Голодомору як геноциду українського народу. Певною мірою це сприяло розповсюдженню одного з аргументів сучасних антисемітів про те, що «євреї не визнають Голодомор».

Однак слід підкреслити, що емоційно забарвлені обговорення не вийшли за межі соціальних мереж та коментарів на каналах новин.

Найбільш абсурдна антисемітська реакція на візит ізраїльського прем'єр-міністра була зафіксована на окупованій Росією території та в самій Росії⁷⁴. Колишній голова так званої «Ради міністрів Луганської Народної Республіки», російський політтехнолог Марат Баширов артикулював версію, що Ізраїль зайнятий творенням «запасного аеродрому», «держави-резерву», а Україна «з її величезними боргами» та «конфліктом на Донбасі», «є найбільш ймовірним варіантом нової «землі обітованої»⁷⁵. Варто зазначити, що для російської політичної еліти такі погляди не є екзотичними. Схожі ідеї раніше висловлював радник президента Росії В.Путіна С.Глазьев⁷⁶.

4.4. Інші публічні прояви антисемітизму

• **5 вересня** скандально відома активістка Ірма Крат, яка іноді називає себе журналістській, опублікувала на своїй сторінці в Facebook провокаційну історію про те, як вона рішуче відстояла своє право перебувати на пляжі в Одесі. За її словами, дану територію на вечір нібито орендувала єврейська громада, і працівники пляжу прогнали звідти всіх українців⁷⁷.

Ця, наскільки можна судити, вигадана історія набула широкого поширення. Першим звернув увагу громадськості на цю історію блогер Едуард Долинський на своїй сторінці в фейсбуці. Після цього історію Ірми Крат стали цитувати на публічних сторінках в соціальних мережах⁷⁸ і блогах, в тому числі в українофобному контексті⁷⁹.

⁷⁴ Див., напр.:

http://zavtra.ru/events/panoptikum_feericheskij_vizit_cheti_netan_yahu_v_banderostan

⁷⁵ <https://t.me/politjoystic/10174>

⁷⁶ http://zavtra.ru/blogs/glaz_ev_raskol

⁷⁷ <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2379391272382121&set=a.1438347316486526>

⁷⁸ https://www.facebook.com/politZbarazh/posts/2541347225926701?comment_id=2541375525923871

• **14 жовтня** біля входу до київської синагоги Бродського сталося дещо на зразок антисемітського перформанса.

Приблизно десятеро людей стали біля входу до синагоги, демонструючи плакати та ляльку, «обличчя» якої зображував папірець з фотографією бізнесмена Ігоря Коломойського, президента Об'єднаної єврейської общини України. На одному з плакатів було написано «SOS! Він повернувся». Деякі з демонстрантів зробили жест, піднявши праву руку у вигляді нацистського привітання. Ляльку облили червоною фарбою та залишили на сходинках біля входу до синагоги, після чого швидко покинули місце.

Перформанс тривав не більше двох хвилин. Поліція прибула через 10 хвилин після інциденту. Затриманих не було.

Інцидент привернув увагу Ізраїльського посольства в Україні⁸⁰.

Того ж дня в Києві проводилися заходи на честь дня створення Української повстанської армії, у яких активно приймають участь українські націоналісти. Однак навряд чи був зв'язок між перформансом біля синагоги та заходами, організованими націоналістичними угрупованнями. Напис на плакаті був російською мовою, що є нетиповим для українських націонал-радикальних активістів.

• **14 жовтня** на відеохостинговій платформі «Youtube» вийшов ролик, який мав яскраво виражений антисемітський зміст.

На відео житель міста Дніпро Дмитро Пелих звертається до влади з проханням звернути увагу на корупційні схеми в місті, нібито ініційовані релігійною громадою «Хабад». Його промова містила типові антисемітські фрази-кліше в дусі давно вже блукаючої в Інтернеті пропаганди проти громади «Хабад»⁸¹.

Звертає на себе увагу той факт, що не дивлячись на достатньо емоційний зміст промови, відеозвернення було продекламовано достатньо монотонно. Погляд Д.Пелиха бігав, як буває під час читання тексту. Його сторінка у фейсбуці була створена того ж дня коли було опубліковано відео. Окрім одної фотографії та посилань на свій канал в «Youtube», на сторінці більше нічого немає. Все це дозволяє припустити, що Д. Пелих є опосередкованою фігурою в цьому конфлікті.

Д.Пелиха підтримав блогер В'ячеслав Осієвський, відомий своїми пропагандистськими відеороликами, які завжди збирають багато антисемітських коментарів⁸².

• **19 листопада** на «5 каналі» в рамках випуску # 334 програми «Група продовженого дна» було показано музичний уривок з мультфільму «Острів скарбів», в якому оригінальний текст пісні був замінений саркастичної історією «про хлопчика Беню»⁸³. В об'єкті сатири легко вгадувався бізнесмен Ігор Коломойський. Ролик містив досить очевидні ознаки використання антисемітського мови ворожнечі. При згадці

---

⁷⁹ <https://varjag2007su.livejournal.com/5052406.html>

⁸⁰ <https://ua.interfax.com.ua/news/political/619377.html>

⁸¹ <https://www.youtube.com/watch?v=j2qwrXPO5yM&feature=youtu.be>

⁸² <https://www.youtube.com/watch?v=ffyTabk-NTE>

⁸³ <https://youtu.be/9XALmoJUjAw>

авіакомпанії, що асоціюється з Ігорем Коломойським, дійові особи ролика співають: «...Потом начался конкуренции рост – азохенвей! Кому лоукост, а ему Холокост!»

Об'єднана єврейська громада України, президентом якої є Коломойський, в особі виконавчого директора Міхаеля Ткача звернулася із заявою «щодо антисемітського інциденту» в Національну поліцію, СБУ і МВД⁸⁴. Асоціація єврейських організацій і громад (Ваад) України в спеціальній заяві засудила використання у відеоролику негативних етностереотипів, особливо наголосивши на неприпустимості згадки Голокосту в сатиричному контексті⁸⁵.

Реагуючи на заяву Ваада України, редакційна рада «5 каналу» опублікувала на публічній сторінці в «Facebook» вибачення (в інших офіційних джерелах, що представляють телеканал, текст вибачень не було продубльовано)⁸⁶. Відзначимо, що деякі коментарі до публікації, в свою чергу, носили антисемітський характер. Коментатори обурювалися тим, що «євреї не визнають Голодомор геноцидом», і т.п.

Згаданий випуск програми «Група продовженого дна» було вилучено з усіх офіційних інформаційних ресурсів «5 каналу».

- У соціальних мережах в останні тижні листопаду з найбільш поширених тем для антисемітських публікацій були спекуляції на лібералізації ринку землі. Час від часу публікувалися пости, які стверджують, що велика частина землі на території України нібито буде продана громадянам Ізраїлю.

Цю ідею експлуатували навіть щодо відомі блогери. Так, скандальна дитяча письменниця Лариса Ніцой питала у аудиторії, чи правда, що «Кнесет Ізраїлю виділив 84 мільярди доларів на закупівлю української землі»⁸⁷. Музикант Андрій Верлань, який вже встиг набути слави як пародист президента України Володимира Зеленського, опублікував на своїй сторінці в «Facebook» чергову сатиру, в якій прозвучала репліка, за сюжетом як би від імені президента, «ми продаємо українську землю тільки євреям»⁸⁸.

5. Конфліктні питання історичної пам'яті

Меморіальне кладовище в Коломиї

Вже не перший рік в Коломиї (Івано-Франківська область) триває розвиток затяжного конфлікту між єврейською громадою і міською владою навколо території Меморіального єврейського кладовища.

Саме єврейське кладовище з радянських часів практично зруйновано. Земельна ділянка, на якій воно розташоване, є частиною міського скверу.

Ще у 1995 р. міська рада означила цю ділянку як «територію меморіального кладовища» та дозволила Коломийській єврейській релігійній громаді розробити і втілити проект благоустрою території.

⁸⁴ <https://www.facebook.com/mikhail.tkatch/posts/3270037803069243>

⁸⁵ <http://www.vaadua.org/news/vaad-ukrayini-opublikuvav-zayavu-u-zvyazku-z-poshirennyam-videorolika-yakiy-mistit-oznaki>

⁸⁶ <https://www.facebook.com/5kanal/posts/2527807747256225>

⁸⁷ <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2805663122799135&set=a.664872456878223>

⁸⁸ <https://www.facebook.com/AndrijVerlan/videos/2882511091772516/>

Пошук коштів на реставрацію цвинтаря тривав багато часу. Тільки до 2015 р громаді вдалося зібрати достатньо пожертвувачів приватних благодійників з різних країн, підготувати проект і приступити до робіт. Територію скверу / кладовища перекрили. Уздовж доріжок почали установку «стін пам'яті», на яких розмістили фрагменти мацев - надгробних плит. У різному стані їх виявили в місті близько 1300. За радянських часів ними мостили двори і вулиці⁸⁹.

Але часу місцеві жителі вже встигли звикнути до цієї території як до парку відпочинку. Коли у зв'язку з будовою меморіального центру доступ до парку став обмеженим, це визвало хвилю обурення серед городян. Роздратування викликала також велика вивіска на івриті, а також те, що роботи на кладовищі, зокрема, супроводжувалися вирубкою дерев. Противники проекту реконструкції, ініційованого єврейською громадою, стверджують, що в 1991 р. територія кладовища була визнана пам'яткою історії та культури, що означає, що для проведення будівельних робіт необхідно дозвіл не тільки міськради, а й Міністерства культури, якого у єврейської громади не було⁹⁰.

Конфронтація між єврейською громадою та городянами призвела до того, що єврейські об'єкти не раз псувалися вандалами. Кілька молодих людей, які в грудні 2015 р. розбивали плити, приготовані для «стін пам'яті», були встановлені і засуджені. Антисемітські графіті було зафіксовано на стінах пам'яті і в 2019 р.

У лютому 2017 р. група місцевих націоналістичних активістів самовільно встановила на території меморіального єврейського кладовища хрест, оскільки на тому місті «покояться тлінні останки кількох українців, розстріляних німцями у 40-х роках». Єврейська громада вимагала демонтажу хреста, апелюючи до відсутності дозволу на його встановлення⁹¹.

В травні 2018 р. всі будівельні роботи були зупинені. Міська рада заборонила єврейській громаді навіть прибирати там сміття і постригати кущі.

6 вересня 2018 р. міська рада визнала колишню територію кладовища «меморіальним сквером» та зайнялася розробкою муніципального проекту його благоустрою. Таким чином міська рада фактично забрала цю територію у громади. Громада зробила спробу опротестувати це рішення в суді. 20 лютого 2019 р. Івано-Франківський окружний адміністративний суд відмовив громаді у задоволенні позову⁹².

1 липня Львівський апеляційний адміністративний суд задовольнив вимогу єврейської громади та скасував рішення Коломийської міської ради про зміну статусу кладовища. Під час судового засідання опоненти єврейської громади дозволяли собі антисемітські висловлювання⁹³. Частина місцевої громадськості відреагувала на рішення суду різко негативно. В

---

⁸⁹ <http://jewseurasia.org/page16/news52732>

⁹⁰ https://gluzd.org.ua/special_projects/1619/

⁹¹

https://kurs.if.ua/news/yevreyska_gromada_kolomyi_sudytsya_z_miskoyu_vladoyu_cherez_hrest_na_yudeyskomu_tsvyntari_68801.html/

⁹² <https://versii.if.ua/novunu/memorialniy-skver-chi-kladovishhe-sud-ne-zadovolniv-pozov-yevreyskoyi-gromadi-kolomyi-video/>

⁹³ <https://detaly.co.il/krest-na-evrejskom-kladbishhe/>

соціальних мережах цей конфлікт коментували часто з використанням антисемітських висловів⁹⁴.

Можна прогнозувати, що конфлікт ще триватиме далі.

Будівництво на місці розстрілів в Полтаві

Ще один конфлікт між місцевими органами влади і єврейськими громадами стався минулого року в Полтаві через плани забудови ймовірного місця масових вбивств часів Другої світової війни.

Як зазначають історики, у ХІХ ст. на цих територіях було кладовище, а під час окупації там було розстріляно більше 30 тис. людей. (Місцевість також відома як Пушкарівський Яр). Неподалік розташований меморіал пам'яті убитих нацистами євреїв і пам'ятник «Скорботна мати».

Ще в 2017 р. під час прокладки комунікацій до місця майбутнього будівництва нового житлового мікрорайону були виявлені людські останки⁹⁵. Міськрада і фірма-підрядник тоді заперечували, що в ході робіт були знайдені будь-які людські кістки. Проте Національна поліція тоді навіть відкрила кримінальне провадження за фактом виявлення людських останків.

У лютому 2019 р. у міській раді було заявлено про намір провести аукціон на оренду земельних ділянок для забудови, в тому числі і територій Пушкарівського Яру. Заступник міського голови Полтави Андрій Лямін стверджував, що розстріли проходили в інших місцях, але історики заперечували⁹⁶. Громадськість звернулася до міськради з проханням призупинити виконання рішення про проведення аукціону до проведення експертизи, яка дозволила б точно встановити, чи є на ділянках, відведених для забудови, людські останки. У квітні місцеві жителі зібрали підписи під петицією, у якій вимагали зупинити аукціон і не віддавати ці території під забудову.

У травні в районі Пушкарівського яру було проведено виїзну нараду чиновників мерії та депутатів міськради, які переконували активістів в тому, що на місці будівництва немає людських поховань, та представників громадськості⁹⁷.

Активістів підтримали єврейські організації – Ваад України, «Полтавська іудейська релігійна громада «Хабад Любавич», релігійна громада прогресивного юдаїзму м. Полтави. Єврейські організації також зверталися до послів Ізраїлю, Сполучених Штатів, Німеччини з проханням долучитися до процесу відновлення історичної справедливості.

В червні конфлікт стосовно місця масових поховань вийшов на міжнародний рівень. **13 червня** посол Ізраїлю Джоел Ліон направив лист до мера Полтави, в якому наполягав на неприпустимості продажу ділянки Пушкарівського Яру.

26 червня на сесії Міської ради полтавські депутати прийняли рішення виключити зі списку запропонованих на аукціон ділянок ті, на яких знаходяться місця масових поховань.

⁹⁴ https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=859721947717641&id=100010395308161

⁹⁵ <https://www.unian.net/incidents/1910223-v-tsentre-poltavyi-obnarujili-massovoe-zahoronenie-lyudey.html>

⁹⁶ <http://poltavske.tv/events/12841>

⁹⁷ <https://poltava.depo.ua/rus/poltava/u-poltavi-fakhivtsi-doslidzhuyut-teritoriyu-kolishnikh-arskladiv-de-mozhlivi-zalishki-masovikh-pokhovan-20190523967064>

Буддійська ступа на цвинтарі в Києві

12 червня під час будівництва нового об'єкту в Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка були випадково знайдені людські останки. Колись на цьому місці було єврейське кладовище поки його не знесли у 1930-х роках. Після виявлення людських останків головний рабин України (за версією Всеукраїнського конгресу юдейських релігійних громад) Моше Реувен Асман написав від свого імені заяву в поліцію з вимогою зупинити забудову⁹⁸. Відомо, що цього року на тому місці почалося будівництво буддійської ступи – символічної копії найбільшого буддійського храмового комплексу Боробудор⁹⁹. Ініціатива належить посольству Індонезії. Після заяви р. Асмана будівництво було призупинено на певний час, проте вже **23 липня** вийшла новина про те, що будівництво ступи в ботанічному саду завершено¹⁰⁰. Чи посунулося будівництво з території, де були знайдені останки, чи продовжилося на тому самому місці, встановити не вдалося. Моше Асман більше не висловлювався стосовно будівництва в ботанічному саду, принаймні публічно.

Меморіальне кладовище в Самборі

Чергова суперечка розгорнулася навколо встановлення пам'ятників в меморіальному центрі «Пам'ятай» в місті Самбір (Львівська область).

В 1990-х рр. за рахунок американського філантропу Джека Гарднера в місті було відреставроване єврейське кладовище, одне з найстаріших в Україні. За ініціативою філантропу був також створений меморіальний сквер.

Активність єврейської громади в сфері збереження історичної пам'яті викликала неоднозначну реакцію деяких місцевих жителів, які пов'язують цю місцевість з подіями розстрілу бійців Організації українських націоналістів. У відповідь на ініціативу Джека Гарднера націоналісти-радикали встановили три хреста на кладовищі.

У 2000-х рр. ініціативу перехопив канадський адвокат Марк Фрайман. Після багаторічних переговорів з місцевою владою було впроваджено створення Меморіального парку «Пам'ятай», в якому будуть увічнена пам'ять про всіх постраждалих під час Другої світової війни в Самборі. Була також погоджена умова, що християнські хрести будуть перенесені до іншого місця. Проект був розроблений і реалізований за підтримкою організацій «Канадські друзі колишнього єврейського кладовища у Самборі» та «Українсько-єврейська зустріч». Готовність влади домовитися з канадськими єврейськими організаціями викликала антисемітську реакцію деяких місцевих радикалів¹⁰¹.

21 серпня за участю предстоятеля Української греко-католицької церкви митрополита Святослава (Шевчука), предстоятеля Православної церкви України митрополита Єпіфанія (Думенко) і президента Об'єднання юдейських релігійних організацій України Якова Дова Блайха, пройшла

⁹⁸ <http://sinagoga.kiev.ua/node/15026>

⁹⁹ <https://strana.ua/news/206162-hlavnyj-ravvin-kieva-pozhalovalsja-v-politsiju-na-stroitelstvo-buddistskoho-khrama-v-botsadu.html>

¹⁰⁰ <https://bigkiiev.com.ua/indoneziya-v-kieve-v-botanicheskom-sadu-ustanovili-buddijskuyu-stupu/>

¹⁰¹ <http://hadashot.kiev.ua/content/v-sambore-vspomnili-o-evreyskih-mogilah>

церемонія освячення пам'ятника бійцям ОУН та поминальна молитва над братською єврейською могилою, де поховано близько 1500 євреїв¹⁰².

Не дивлячись на те, що був знайдений компроміс, радикали і провокатори з різних сторін продовжували роздувати конфлікт навколо міста пам'яті в Самборі. З одного боку були антисеміти, які стверджували що євреї цинічно витісняють православну символіку та захоплюють землю. Антисемітський характер мав, наприклад, коментар лідеру організації «Традиція і порядок» Богдана Ходаковського¹⁰³. Спроба демонтажу хрестів для зміни місця розташування зіштовхнулася із протидією¹⁰⁴.

З боку іншої думки було багато обурених присутністю рабина на освяченні пам'ятника бійцям ОУН. Зокрема директор Українського єврейського комітету Е. Долінський впевнено звинувачував членів ОУН у вбивствах євреїв¹⁰⁵.

6. Неправдиві повідомлення

3 червня директор Українського єврейського комітету Едуард Долінський повідомив¹⁰⁶ про «напад» «Національного корпусу» (нібито «підрозділу батальйону «Азов», згідно Е.Долінському) на «офіс Українського єврейського комітету в Харкові». Е.Долінський також стверджував, що в цьому ж будинку знаходяться Ізраїльський культурний центр та офіс консула Держави Ізраїль в Харкові. Дата «нападу» в повідомленні вказана не була.

Зрозуміло, ніякого «нападу» на «офіс Українського єврейського комітету» в дійсності не було¹⁰⁷.

Фактичною підставою для маніпуляційного повідомлення Е.Долінського послужила публічна акція, що пройшла в Харкові 23 травня. На мітинг вийшли в основному підприємці, які торгують на ринку «Барабашово». Велика частина ринку належить корпорації АВЕК, президентом якої є народний депутат Олександр Фельдман (формально, він же очолює Український єврейський комітет, проте діяльність організації в останні 6 років обмежується постами її директора Е.Долінського в фейсбуці). Приводом для протесту послужило розвиток конфлікту на ринку, який тягнеться вже другий рік. Багато підприємців стверджують, що стикаються з тиском адміністрації, яка змушує платити за торгове місце в «чорну» касу, і постійно збільшує суму цієї неформальної «оренди». Торговці створили ініціативну групу. В останні місяці підприємці скаржаться на фізичні напади і підпали торгових точок.

До протесту підприємців приєдналися активісти праворадикальної політичної партії Національної корпус. За твердженням адміністрації ринку «Барабашово», йдеться про скоординовану рейдерську атаку на ринок. Багато спостерігачів впевнені, що за рейдерською атакою стоїть Геннадій Кернес.

23 травня протест почався у будівлі обласного управління національної поліції. Його учасники вимагали розслідування скоєних раніше нападів на підприємців. Потім акція перемістилася на подвір'я офісної будівлі корпорації АВЕК, де, дійсно, молоді люди з числа футбольних хуліганів та учасників Національного корпусу палили піротехніку (т. зв. «фаєри») і розписали ганок офісу графіті «Фельдман – злодій».

¹⁰² <http://jewseurasia.org/page18/news64703.html>

¹⁰³ <https://www.facebook.com/bohdan.khodakovsky/posts/502714830557743>

¹⁰⁴ Докладніше див., напр.: <http://hadashot.kiev.ua/content/krestovyy-pohod-v-sambore-kak-mogilshchik-ukrainskogo-budushchego>

¹⁰⁵ Див., напр.: <https://ukraina.ru/news/20190822/1024712439.html>

¹⁰⁶ <https://www.facebook.com/eduard.dolinsky/posts/2521020314596688>

¹⁰⁷ <http://jewseurasia.org/page18/news63961.html>

Жодних антисемітських висловлювань або гасел в ході акції не фіксувалося. Те, що Фельдман не тільки власник корпорації «АВЕК» і ринку «Барабашово», а й президент Українського єврейського комітету в ході протестів ніяк не було озвучено і ніякої ролі для протестуючих не грало. Зрозуміло, ніякого окремого «харківського офісу Українського єврейського комітету» в будівлі немає. Приміщення Ізраїльського культурного центру і офісу консула Держави Ізраїль в Україні перебувають не в тій же будівлі, в якій знаходиться офіс корпорації «АВЕК», а в сусідньої. Про те, що вони там розташовані, протестуючі знати не могли, оскільки ніякої вивіски про це немає.

Спроба Едуарда Долинського видати акцію протесту проти насильства і вимоги розслідування злочинів, скоєних на ґрунті господарського конфлікту, за напад на офіс єврейської організації, явно носить характер свідомої дезінформації.

7. Дії правоохоронних органів та органів державної влади

20 лютого Уповноважений президента з прав людей з інвалідністю Валерій Сушкевич направив в Луцьку міську раду лист з проханням перевірити факти, викладені, в свою чергу, в зверненні до В.Сушкевича від місцевої жительки Людмили Жукової. У зверненні, в свою чергу, йдеться про якісь «складські приміщення», які нібито прибудовані до її дому та заважають їй і її сім'ї. Однак, текст при цьому насичений параноїдальними антисемітськими висловлюваннями. Лист починається з утвердження Л.Жукової, що над нею і її сім'ї «знущаються луцькі жида», а далі йдеться про «пархатих жидів». Звертатися до місцевої влади, за словами авторки листа, марно, оскільки посаду голови міськради теж «захопив жид». Л.Жукова, судячи з тексту, рішуче налаштована боротися з «жидівським геноцидом»¹⁰⁸.

18 лютого голова Служби безпеки України Василь Грицак провів брифінг, під час якого було оприлюднено інформацію про те, що російські спецслужби готують провокації по відношенню ряду релігійних об'єктів. Метою провокацій є розпалювання міжконфесійної та міжнаціональної ворожнечі. Серед двох десятків об'єктів, по відношенню до яких готувалися провокації – храми УПЦ МП, римо-католицькі та вірменські храми, а також декілька синагог¹⁰⁹.

15 березня в Печерському районному суді в Києві прокурор мав зачитати звинувачувальний акт по відношенню до учасників злочинного угруповання, які на думку слідства, мають понести відповідальність за скоєння більше двох десятків ксенофобних провокацій та актів вандалізму щодо об'єктів єврейської, польської та угорської общинних інфраструктур. Але через технічні причини оголошення звинувачення не відбулося і судові засідання черговий раз було перенесено¹¹⁰.

Як відомо, в січні 2020 р. був затриманий ще один учасник угруповання, судові розгляди досі тривають.

“Справа Марушинця”

¹⁰⁸ <https://jewishnews.com.ua/society/luczkiy-deputat-rassmotrit-zhalobu-na-evrejskij-bespredel>

¹⁰⁹ См.: <https://ssu.gov.ua/ua/news/1/category/2/view/5739#.i4ffrEJT.dpbs>;
<https://img.pravda.com/images/doc/0/c/0cee6d2-sbu-hramy-original.jpg>

¹¹⁰ <https://zaborona.com/pozbavyty-liudej-pochuttia-bezpeky-khto-iaak-i-navishcho-napadav-na-synahohy-pamiatnyky-i-posolstva-v-ukraini/>

У грудні 2019 року стало відомо про повернення до роботи в Міністерство закордонних справ колишнього консула України в Гамбурзі Василя Марушинця. У травні минулого року В. Марушинець потратив до міжнародного скандалу через систематичні висловлювання на своїй сторінці в соціальній мережі фейсбук, які розпалювали міжнаціональну ворожнечу, у тому числі антисемітські настрої та заперечення Голокосту. 31 травня 2018 року МЗС України видав наказ про звільнення консула. екс-консул спробував оскаржити своє звільнення в Окружному адміністративному суді м. Києва але суд визнав звільнення правомірним. У листопаді цього року В. Марушинцю вдалося оскаржити рішення Окружного суду у першій інстанції Шостого апеляційного суду м. Києва. Суд зобов'язав МЗС відновити В. Марушинця на посаді та сплатити суму середнього заробітку під час вимушеного пропуску роботи. Оскільки пост консула в Україні в Гамбурзі був вже зайнятий, В. Марушинець був відновлений на посаду секретаря безпеки Департаменту протидії загрозам з боку РФ у центральному офісі МЗС¹¹¹.

Відновлення В. Марушинця на посаді викликало нову хвилю міжнародного осуду. Зокрема, посольство Ізраїлю в Україні висловило подив рішенням українського суду та надію на рішучість дій МЗС щодо зняття Марушинця з посади¹¹².

17 грудня МЗС подав касаційну скаргу до Верховного Суду про рішення щодо відновлення В. Марушинця на посаді. Верховний Суд відповів повідомленням про те, що скарга має бути залишена від розгляду¹¹³. При цьому В. Марушинець демонстративно залишився при своїх поглядах. На своїх сторінках у фейсбук він не тільки дозволяє, але й заохочує ксенофобські коментарі від інших користувачів. Приклад подібних коментарів: “Тільки етнічних українських до влади” або “зараз кожна розумна людина у світі - антисеміт”¹¹⁴.

8. Діяльність громадянського суспільства

- У Києві єврейська активістка та співробітниця МЗС Ганна Вишнякова зробила спробу притягти до відповідальності торговця антисемітською та нацисткою літературою, який поставив свій лоток у самому центрі Києва, на Майдані Незалежності. Патрульні, які приїхали на виклик, затримали людину¹¹⁵.

- **11 лютого** Об'єднана єврейська община України розповсюдила текст звіту щодо проявів антисемітизму в Україні у 2018 р.¹¹⁶

¹¹¹ <https://ukranews.com/publication/2767-proslavivshegosya-neonatsizmom-i-antisemitizmom-marushhinta-vernuli-v-mid-vyplativ-emu-neustojku-v>

¹¹²

<https://www.facebook.com/IsraelinUkraine/photos/a.1116924898355284/2552138634833896/?type=3&theater>

¹¹³ <https://368.media/2019/12/23/verhovnyj-sud-ne-stal-rassmatrivat-zhalobu-mid-o-konsule-antisemite/>

¹¹⁴

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=430286691211682&set=a.123613981878956&type=3&theater>

¹¹⁵ <https://www.facebook.com/wishnyakowa.anna/posts/2302870823316916>

¹¹⁶ <https://jewishnews.com.ua/community/otchet-po-antisemitizmu-obedinennoj-evrejskoj-obshhinyi-ukrainyi-za-2018-god>

Як стверджують анонімні автори звіту, «в Україні спостерігається збільшення випадків проявів антисемітизму на побутовому рівні, а також проявів вандалізму». Варто відзначити, що цей тезис суперечить наявним фактичним даним¹¹⁷, а також не знаходить підтвердження у зібраних в звіті матеріалах.

27 березня громадська організація «Інтерньюз-Україна» оприлюднила результати дослідження «Русській мір» і вибори в Україні: про що говорять в ВКонтакте». Аналітики досліджували 1 млн профілів українського сегмента цієї соціальної мережі і проаналізували майже 10 млн постів.

Серед інших висновків експертів – український сегмент «ВКонтакте» є заповідником мови ворожнечі, яка вживається в занадто гострих формах. Антисемітизм, за словами дослідників, в політичних постах в цій соціальній мережі – норма. Так, Зеленського тут називають «хабатовец» і «хабадник» (в сучасній антисемітській міфології Хабад, одне з хасидських напрямків – це організація, яка цілеспрямовано прагне до панування в світі через контроль над фінансами і ЗМІ); Петро Порошенко – «Петя Вальцман»; Юлія Тимошенко – «Юда Володимирівна» або «Юля Капітельман». Антисемітизм логічно вкладається в загальний нарратив «русского мира» щодо протистояння на сході України тощо: війна на Донбасі, згідно з поширеною серед користувачів «ВКонтакте» переконання, розпалений «жидомасонами»¹¹⁸.

• **21 листопада** на сайті Антидифамаційної ліги (АДЛ), найстаршій в світі організації, яка була створена спеціально для боротьби з антисемітизмом, були опубліковані результати дослідження щодо рівня антисемітизму в світі¹¹⁹. Головний висновок, поданий АДЛ говорив про те, що рівень антисемітизму не зменшився, а в деяких країнах навіть виріс порівняно з дослідженням 2015 року.

Серед 18 країн, які було обрано для опитувань, була Україна. Дослідники АДЛ дійшли до висновку, що 72% українців погоджуються зі стереотипами про те, що владу і бізнес в їх країні контролюють переважно євреї. І загалом, згідно дослідженням АДЛ, рівень антисемітизму в Україні виріс на 14%.

В Україні таке дослідження викликало недовіру з боку експертів в цьому питанні¹²⁰. В основному критикувалися формулювання питань та застаріла методика соціологів, а також тенденційність у виборі країн для дослідження та нерепрезентативність вибірки всередині країни.

Тим не менш, АДЛ спровокувала певне побоювання через нібито

¹¹⁷ Див.: <http://jewseurasia.org/page18/news63055.html>

¹¹⁸ <https://internews.ua/opportunity/vk-and-elections>

¹¹⁹ <https://global100.adl.org/map>

¹²⁰ <https://medium.com/@reforms/%D1%87%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D1%81%D1%8F-%D0%B2-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96-%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D1%81%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96-%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%80%D0%BE%D1%97-%D0%B0%D0%B1%D0%BE-%D1%89%D0%BE-%D0%BD%D0%B5-%D1%82%D0%B0%D0%BA-%D1%96%D0%B7-%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%BC-%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%84%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D0%BB%D1%96%D0%B3%D0%B8-665dea85fda>

зафіксоване зростання рівню антисемітизму в Україні. Інформаційні видання публікували результати дослідження з провокуючими назвами, наприклад «В Україні один з найвищих рівнів антисемітизму у Європі»¹²¹ або «Переважає більшість українців вірить в антисемітську теорію змови»¹²².

---

¹²¹ <https://hromadske.ua/posts/v-ukrayini-odin-z-najvishih-rivniv-antisemitizmu-u-yevropi-doslidzhennya>

¹²² https://dt.ua/UKRAINE/perevazhna-bilshist-ukrayinciv-virit-v-antisemitsku-teoriyu-zmovi-opituvannya-330408_.html